

Safran William. Language, Ethnicity and Religion: a Complex and Persistent Linkage / William Safran // Nations and Nationalism, No. 14 (1), 2008. – P. 171-190.

Wan Enoch. A Review of the Literature on Ethnicity, National Identity and Related Missiological Studies [Електронний ресурс] / Enoch Wan, Mark Vanderwerf // GlobalMissiology.org «Featured Articles», 2009. – Режим доступу: http://www.globalmissiology.org/portugues/docs_pdf/featured/wan_literature_ethnicity_april_2009.pdf

V. Kryachko. The optional structure of knowledge in the ethnosociology of religion.

The paper deals with an attempt to explicate the optional structure of knowledge in the ethnosociology of religion. A part of the modern scientific and information resources in the context of their interconnection with the scientific field, object and subject of the ethnosociology of religion is analyzed, as well as some optionants of knowledge framing in the ethnosociology of religion are explicated.

Keywords: *ethnicity, ethnoreligious space, ethnosociology, ethnosociology of religion, knowledge, religion, system, structure, sociology, frame.*

УДК 303.094.4:159.923.2(4)(477.8)

Б. Г. Гвоздецька

РОЛЬ ЗАХІДНОГО ПОГРАНИЧЧЯ УКРАЇНИ У ФОРМУВАННІ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ УКРАЇНЦІВ

Стаття присвячена Міжрегіональному Союзу «Карпатського Єврорегіону», який є важливим фактором у формуванні європейської ідентичності прикордонних жителів Карпатського регіону. Аналіз заснований на результатах дослідження, що було організовано у чотирьох областях (Львівській, Івано-Франківській, Чернівецькій та Закарпатській областях).

Ключові слова: *європейська ідентичність, Карпатський Єврорегіон, прикордонна зона, Карпатський регіон, мешканці Прикордоння.*

Становлення Європейського Союзу як колективного утворення органічно передбачає формування європейської ідентичності в межах єдиного соціокультурного простору. Усвідомлення себе «європейцем» – навіть не так у ментальному, як у політичному сенсі – це шлях до справжнього згуртування народів і держав, що творять європейську спільноту [Козловець, 2008, с. 72].

Пошук шляхів легітимації нових функцій європейських структур спонукає шукати спільну ідентичність, яка б об'єднувала сотні мільйонів людей. Адже почуття європейської спільності протягом багатьох століть було притаманне в основному представникам еліт – культурних, політичних, економічних. Пересічні ж громадяни Євросоюзу проявляли або незначну активність, або взагалі не брали участі у формуванні цього інтеграційного об'єднання. Нині ж від мешканців Європи вимагається «думати про себе менш як про німців, чи греків, чи фінів, а більше як про «європейців»» [McCormick, 1999, с. 235].

Як зазначає М. Козловець: «В Україні проблема євроінтеграції вже вкотре постає як питання національно-культурної ідентичності і виявляє себе в формі кризи ідентичності, проблемності збереження національного Я» в мінливому, мозаїчному і глобалізованому світі. Для країни, яка прагне членства в Європейському Союзі, надзвичайно важливим є «зрілість» нації для досягнення дійсної рівності й партнерства, рівноправного співробітництва і розвитку всіх країн. Очевидно, що інтеграція України в європейські структури – це не стільки засвоєння зовнішніх форм європейського життя, часом розкладкових і минутих, скільки вічної культурної та інтелектуальної спадщини, духу творчості, громадянської постави і всього того, що зветься «громадянським суспільством»» [Козловець, 2008, с. 83].

Територія України відзначається великою протяжністю кордонів, що робить значну частину її областей прикордонними. Прикордонні території держави розвиваються інакше, ніж центральні, їхнє життя тісно пов'язане з сусідами по той бік кордону, що накладає свій відбиток на економічні, політичні і культурні аспекти буття. На сьогоднішній день для пограничного простору характерні специфічні соціокультурні практики, які зумовлені переважною більшістю диверсифікаційним спектром взаємодії культур. Постійна взаємодія та взаємовплив між двома чи більше культурами зумовлює формування відмінних від центру ідентичностей мешканців пограниччя.

Проблемам євроінтеграції, Європейського дому і європейської ідентичності були предметом дискурсу багатьох зарубіжних інтелектуалів та політиків, зокрема, У. Альтерматта, З. Бжезинського, Г. Вільсона, В. Гавела, Ю. Габермаса, Е. Дюркгейма, Г. Кіссінджера, П. Мейсснера, М. Соареса,

А. Тираскольські, Е. Хобсбаума, російських – М. Ільїна, С. Караганова, А. Медушевського, О. Неклесси, В. Тишкова та інших.

У контексті проблеми формування європейської ідентичності в українському суспільстві, визначення місця і ролі України в євроінтеграційних процесах на особливу увагу заслуговують праці О. Гнатюк, В. Довгича, О. Гриніва, Я. Грицака, М. Жулинського, О. Забужко, П. Кононенка, В. Кременя, В. Лизанчука, М. Рябчука, М. Шепелєва та інших.

Метою статті є осмислення Карпатського Євросерегону – чинника формування європейської ідентичності мешканців пограниччя Карпатського регіону як важливої складової євроінтеграційних перспектив України.

У прикордонних регіонах значно інтенсивніші контакти між багатьма етнічними групами, що часто призводить до розмивання національної тотожності мешканців та самовизначення радше у категоріях місця проживання чи регіону, ніж у національних категоріях (як «тутешній» або «ані той, ані той») [Левіцка, 2007, с. 271]. Тому, усвідомлення жителями пограниччя своєї індивідуальної та групової ідентичності на сьогоднішній день стало вельми актуальним. Адже, ідентичність згідно з твердженням В. Євтуха: «це завжди продукт соціальної взаємодії індивідів у просторово - територіальних, соціопсихологічних, етнокультурних, політико-громадянських полях, що у результаті має, принаймні, два важливі наслідки: а) продукує нові ідентичності, а отже, і нові типи груп й інституцій; б) формує умови для діалогу чи протистояння акторів суспільних процесів» [Євтух, 1993, с. 214].

Карпатський регіон займає крайню західну прикордонну територію країни та розміщується на території Карпат, Передкарпаття і Закарпаття. Він відзначається особливістю у геополітичному контексті соціально-економічного і внутрішньополітичного розвитку України. Важливу роль у житті означеного регіону відіграє наявність кордону та географічне сусідство з розвиненими європейськими державами – членами Європейського Союзу (Польща, Словаччина, Угорщина, Румунія).

Проаналізувавши ряд досліджень присвячених Карпатському регіону [Гвоздецька, 2009, с. 92-99] отримали змогу зробити такі висновки:

- 1) Карпатський регіон – це етнічно диверсифікована територія, де проживає значна кількість різних етнічних груп;
- 2) мешканці Карпатського регіону мають тісні родинні зв'язки по той бік кордону та часто укладають шлюби з іноземцями;

3) знання мови сусіда є результатом постійних контактів, комунікації та взаємодії мешканців регіону;

4) економічне життя Карпатського регіону тісно пов'язане з кордоном, а саме: туризм, інвестиції, працевлаштування, торгівля тощо;

5) віддаленість від центру, вплив ландшафту та стилю життя, значно менший вплив національних засобів масової інформації зумовлюють інтенсивний розвиток регіональної ідентичності.

Важливу роль у житті та повсякденності мешканців пограниччя Карпатського регіону відіграє входження до складу Міжрегіонального Союзу «Карпатський Єврорегіон», що також накладає відбиток на своєрідність його розвитку. Нагадаємо, що Міжрегіональний Союз «Карпатський Єврорегіон» утворений 14 лютого 1993 р. у Дебреціні (Угорщина).

Міжрегіональний Союз «Карпатський Єврорегіон» охоплює територію понад 161 тис. кв. км, на якій проживає більше 16 млн. осіб. «Карпатський Єврорегіон» включає території таких адміністративних одиниць: Польща – територія Прикарпатського воєводства і територія автономій – членів Об'єднання «Карпатський Єврорегіон» Польща, що становить 11,5% території єврорегіону; Україна – територія областей: Львівської, Закарпатської, Івано-Франківської і Чернівецької – 36,4% території єврорегіону; Словаччина – територія краю: Прешовського і Кошицького, та територія автономій – членів Об'єднання «Регіон Карпати» – 6,4% території єврорегіону; Угорщина – територія Кантонів: Борсад-Абауй-Земплен, Гайду-Бігар, Гевеш, Яс-Надькун-Солнок, Саболч-Сатмар-Берег, та міст: Ниірегигаза, Мішкольц, Дебрецен, Етер – 18,4% території єврорегіону; Румунія – територія Департаментів: Шатмар, Марамурес, Бігар, Сукеава, Шіляги, Вотосані, Гаргіта – 27,2% території єврорегіону [Гарагонич, 2008, с. 257].

Існування асоціативного транскордонного об'єднання місцевих та регіональних громад, інтереси яких представляють органи державної влади та місцевого самоврядування, надає такі можливості: спільне використання енергетичних ресурсів; вироблення спільної політики щодо охорони довкілля; збільшення притоку іноземного капіталу; вироблення програм регіонального розвитку; виробництво конкурентоспроможної продукції, сприяння практичному запровадженню місцевих ініціатив; розвиток транспортного зв'язку на території «Карпатського Єврорегіону»; подолання

проблеми недостатньо розвинутої інфраструктури; розвиток сучасної економічної структури регіону; гармонійний розвиток людської інфраструктури; розвиток системи охорони здоров'я, соціального та культурного захисту; різнобічний розвиток туризму [Мітряєва...].

Безумовно, ці та інші соціально-економічні чинники розвитку Карпатського регіону відіграють важливу роль у закономірностях формування ідентичностей, а особливо у формах вияву регіональних ідентичностей мешканців пограниччя та позанаціональної європейської ідентичності. Регіон проживання є чинником, який визначає думки, емоції, повсякденні вербальні та реальні реакції індивідів. Належність до певної територіальної спільноти може пом'якшити або навіть нейтралізувати вплив інших соціальних чинників на індивіда.

Нами був проведений глибинний аналіз дослідження структури національно-просторових ідентичностей пограниччя та позанаціональної ідентичності – європеєць. Опитування проводилося серед мешканців пограниччя Карпатського регіону у період з січня по листопад 2010 р., яке охопило пограниччя Львівської, Івано-Франківської, Чернівецької та Закарпатської областей. Опитування проводилося методом стандартизованого телефонного інтерв'ю. Масштабність об'єкту дослідження стала передумовою багатоступеневого формування вибіркової сукупності. Першим етапом формування вибірки став цілеспрямований відбір населених пунктів пограниччя кожної із областей, які репрезентативно представляють населення досліджуваних територій. До вибірки включені міські та сільські населені пункти, максимально наближені до кордону. Другий етап передбачав випадковий систематичний відбір респондентів на основі телефонних довідників населених пунктів, які було включено до вибірки. Респонденти відбиралися за телефонними довідниками на основі технічної вибірки. Після проведеного опитування здійснено зважування масиву на основі вікових категорій. Обсяг вибірки склав 800 респондентів, віком від 18 років.

Результати опитування засвідчили, що для мешканців пограниччя Карпатського регіону притаманна регіональна ідентичність (40%) опитаних, та на відмінну від регіону (2%) у мешканців пограниччя більш виражена європейська ідентичність (4%) респондентів [Гвоздецька, 2011, с. 189].

У Хартії Європейської ідентичності дається різнобічна характеристика європейської ідентичності. По-перше, вона розглядається як спільність долі,

залежність народів Європи один від одного у спільному будівництві мирного європейського порядку. По-друге, європейська ідентичність виявляється у спільності цінностей, що беруть початок у класичній старовині, християнстві, Ренесансі та Просвітництві й засновані на толерантності, гуманізмі й братерстві, визнанні фундаментальних прав людини і норм права, котрі впроваджені в загальних принципах, що підтверджують волю індивідуальної і соціальної відповідальності. По-третє, європейська ідентичність постає як спільність життєвого простору, в якому розвивається європейське громадянство, згідно з яким всі громадяни у державах-членах мають ті самі права й обов'язки. По-четверте, європейська ідентичність виявляється у специфічній відповідальності: тільки через співробітництво, згуртованість і єдність може Європа ефективно допомагати вирішувати власні та світові проблеми, розбіжність у європейській політиці – безвідповідальність, яка може привести до хаосу [Тихомирова, 2005, с.56-60].

Ще одним важливим фактом є дані, які ми отримали дослідивши взаємозалежність між вибором телеканалу та ідентичністю мешканців пограниччя. Адже на пограничному просторі Карпатського регіону добре перекриття іноземними телеканалами, точніше телеканали, які транслюються сусідами по той бік кордону (поляками, словаками, угорцями, румунами).

З таблиці 1. можна побачити певну залежність. Так, у мешканців пограниччя, які в переважній більшості дивляться і українське, і закордонне телебачення, однаковою мірою європейська ідентичність найбільш виражена (46,2%) респондентів. Серед прихильників закордонних телеканалів європейцями відчують себе (34,6%) опитаних. Прихильники вітчизняних телеканалів увібрали найменший відсоток (19,2%) мешканців пограниччя з європейською ідентичністю (див. табл. 1.).

Таблиця 1.

Залежність європейської ідентичності від телеканалів, яким надають перевагу мешканці пограниччя, (%)

Телеканали:	Європейська ідентичність
вітчизняні	19,2
закордонні	34,6
однаковою мірою	46,2
важко відповісти	0

Аналіз залежності європейської ідентичності мешканців пограниччя від віку респондентів показав, що вікова категорія «молодь» є найбільш вираженим носієм європейської ідентичності – відповідно 38,5% опитаних. Це свідчить про те, що молодь пограниччя Карпатського регіону відзначається підвищеним рівнем мобільності, в культурному плані – високою толерантністю у сприйнятті традицій, взірців поведінки своїх західних сусідів, чому неодноразово сприяє Карпатський Єврорегіон. Значним відсотком європейської ідентичності відзначилися також такі вікові групи як 30-39 років та 50-59 років відповідно (19,2%) респондентів (див. табл. 2.).

Таблиця 2.

Залежність європейської ідентичності мешканців пограниччя від вікових категорій, (%)

Вік:	Європейська ідентичність
18-29	38,5
30-39	19,2
40-49	7,7
50-59	19,2
60-старші	15,4

Отже, важливу роль у формуванні європейської ідентичності пограниччя відіграє членство у складі Міжрегіонального Союзу «Карпатський Єврорегіон», головними учасниками якого є не центральні органи влади, а прикордонні адміністративно-територіальні одиниці і цивільні громади, цей союз дає змогу зміцнювати добросусідські відносини, ефективно розв'язувати спільні проблеми, а також знімає бар'єри на шляху до інтеграції України в Європу.

Як стверджує О. Андрійчук: «І, власне, європейська ідентичність України буде гарантією збереження і захисту її національної ідентичності. Шануючи власну «історичну та духовну сутність, відкриваючи для себе, що вона нерозривно пов'язана з європейськістю, плекана з її джерел, та й сама була її джерелом, українці неодмінно прийдуть до осмислення власної української Європи, яка зможе і неодмінно долучиться до Європи польської, французької, німецької, італійської, чеської, естонської» [Андрійчук, 2007].

Таким чином, європейська ідентичність пограничного простору є важливою передумовою інтеграції не тільки пограничного простору, а й України загалом у європейські й світові структури.

Джерела:

Андрійчук О. Україна – Європа: тести на сумісність. – Київ : Смолоскип, 2007. – 378 с.

Гарагонич В. Проблеми становлення та розвитку Карпатського євро регіону і його участь в інтеграційних процесах // Матеріали V Міжнар. наук.-практ. конф. [«Проблеми розвитку прикордонних територій та їх участь в інтеграційних процесах»], (Луцьк, 16 – 17 жовт. 2008р.) / [за ред. В. Лажніка і С. Федонюка]. – Луцьк : РВВ «Вежа» Волинського нац. ун-т ім. Лесі Українки, 2008.

Гвоздецька Б. Карпатський регіон як приклад творення нових ідентичностей на пограниччі // Міжнародний науковий форум : соціологія, психологія, педагогіка, менеджмент : збірник наукових праць – Вип. 1. – Київ : Національний педагогічний ун-т імені М. П. Драгоманова, 2009.

Гвоздецька Б. Структура національно-просторових ідентичностей мешканців пограниччя (на прикладі Карпатського регіону) // Методологія, теорія та практика соціологічного аналізу сучасного суспільства. Збірник наукових праць. Випуск 17. – Харків : Видавничий центр Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна, – 2011.

Свтух В. Міжетнічна взаємодія у Карпатському регіоні: деякі методологічні проблеми дослідження // Українські Карпати: матеріали конференції «Українські Карпати: етнос, історія, культура». – Ужгород : 1993.

Козловець М. Європейська ідентичність: уніфікація чи «єдність в розмаїтті»? [Електронний ресурс] // Гуманітарний вісник Запорізької державної інженерної академії : Збірник наукових праць / Гол. ред. В.Г. Воронкова. – Вип. 37. – Запоріжжя : Вид-во ЗДІА, 2008.

Крупка М., Дорош В. Проблеми соціально-економічного розвитку України в умовах глобалізації // Формування ринкової економіки в Україні. – 2009. – Вип. 19.

Левіцка М., Роланд А. Територіальна ідентичність у Польщі та Україні: регіональні відмінності // Україна модерна [за ред. Грицака Я., Портнова А., Сусака В.]. Спеціальний випуск. Львів-Донецьк: соціальні ідентичності в сучасній Україні. – Київ-Львів : 2007.

Мітряєва С. Карпатський євро регіон [Електронний ресурс] // Геополітика і геостратегія. – Режим доступу: <http://www.niisp.gov.ua>

Статистичний щорічник України за 2005 рік. – Київ : Консультант, 2006.

Тихомирова Є. Формування європейської ідентичності як чинник європейської інтеграції // Наукові записки. Том 45. Політичні науки. – 2005.

McCormick J. Understanding the European Union. – London : 1999.

B. Hvozdet'ska. The role of the Western frontier of Ukraine in the formation of European identity of Ukrainians.

The article focuses on the Interregional Union «Carpathian Euroregion» which is an important factor in the formation of European identity borderland inhabitants of the Carpathian region. The analysis is based on results of questionering, which was organized in four oblasts (L'viv, Ivano-Frankivsk, Chernivtsi and Zakarpattia oblasts).

Keywords: *European identity, Carpathian Euroregion, borderland, Carpathian region, inhabitants of the borderland.*

УДК 316.347(=161.2)(73)

О. М. Коротич

ДИНАМІКА СОЦІАЛЬНО-ДЕМОГРАФІЧНИХ ХАРАКТЕРИСТИК УКРАЇНСЬКОЇ ЕТНІЧНОСТІ У США

Стаття присвячена опису основних соціально-демографічних характеристик української етнічності у США. Зокрема, увагу приділено аналізу динаміки її поселенської, вікової та статевої структури.

Ключові слова: *етнічність, українська етнічність, соціально-демографічні характеристики, поселенська структура, вікова структура, США тощо.*

Постановка проблеми. У сучасному світі етнічність є важливим маркером соціальних, політичних і культурних процесів. Терміном «етнічність» позначають певні якісні характеристики людей, які пов'язані з їх етнічним походженням та виявляються у побуті, культурі, поведінці та ментальності [Євтух, 2012, с. 104]. Сукупністю носіїв певної етнічності суспільстві є етнічна група, її члени, зазвичай, мають схожі культурницькі характеристики у релігійній, професійній, політичній та мовній сферах [A Dictionary..., 2009, p. 226]. Носіями української етнічності є особи українського походження в Україні та світі, які відчують себе частиною українського етносу. На сьогоднішній день вони проживають на всіх континентах світу, а загальна кількість українців за різними даними, зокрема і офіційних переписів, становить близько 44-45 мільйонів осіб, з них: 37 млн. осіб проживають в Україні і від 8 до 10 млн. у інших країнах світу. Проте, дані переписів значно розходяться з даними інших підрахунків. Так, у 2009 році президент Світового Конгресу Українців Євген Чолій стверджував, що